

ภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ กับแนวคิดของ ซูซาน ซอนแทก

วันที่รับบทความ: 6 พฤษภาคม 2569 / วันที่แก้ไขบทความ: 7 สิงหาคม 2569 / วันที่ตอบรับบทความ: 20 สิงหาคม 2569

พิชัยวัฒน์ แสงประพาฬ

บทคัดย่อ

ภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ กับแนวคิดของ ซูซาน ซอนแทก เป็นงานวิจัยในเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์หัตถ์บท มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณค่าในผลงานภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ นักเขียนคนสำคัญของประเทศไทย โดยศึกษาผลงานภาพถ่ายที่ปรากฏในนิตยสาร สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ และชาวกรุง ในส่วนของภาพปกและภาพชุดภายในเล่ม ซึ่งพบระหว่างปี พ.ศ.2497 – 2513 โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับภาพถ่ายของ ซูซาน ซอนแทก (Susan Sontag) ที่ได้นำเสนอผ่านหนังสือ On Photography ผลการศึกษาพบว่า ภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ แสดงถึงคุณค่าหลัก 3 ประการ อันได้แก่ 1. คุณค่าในการนำเสนอความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคม: เกี่ยวเนื่องกับความหลากหลายของเนื้อหาและแง่มุมที่สื่อสาร รวมถึงการสร้างภาพตระหนักถึงความสำคัญของอดีต 2. คุณค่าในการสะท้อนชีวิตและบริบททางสังคมของช่างภาพ: เกี่ยวเนื่องกับการเสริมสร้างความเข้าใจต่อชีวิตของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ และช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงของประเทศไทย 3. คุณค่าในการนำเสนอความงาม: เกี่ยวเนื่องกับศักยภาพของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ ในการค้นพบความงามจากสิ่งธรรมดาสามัญ อีกทั้งอิทธิพลจากผลงานศิลปะร่วมสมัย

คำสำคัญ: ภาพถ่ายเชิงวารสารศาสตร์, ช่างภาพ, สยามรัฐ, ซูซาน ซอนแทก, 'รงค์ วงษ์สวรรค์

พิชัยวัฒน์ แสงประพาฬ (Ph.D. (Film Studies), l'Université Toulouse Jean Jaurès, France, 2011; E-Mail: pichaiwat.s@chula.ac.th) ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง อาจารย์ประจำภาควิชาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง ภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ กับแนวคิดของ ซูซาน ซอนแทก ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจาก กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช

Photographs of Rong Wongsawan and The Concept of Susan Sontag

Received: May 6, 2026 / Received in revised form: August 7, 2026 / Accepted: August 20, 2026

Pichaiwat Saengprapan

Abstract

*P*hotographs of Rong Wongsawan and the Concepts of Susan Sontag is a qualitative research paper that employs textual analysis. Its objective is to examine the value of the photographic works of Rong Wongsawan, a prominent Thai writer, by studying his photographs that appeared in Siam Rath Weekly and Chaokrung magazines between 1954 and 1970. Specifically, by analyzing cover images and photo essays, it utilizes the concepts of photography presented by Susan Sontag in her book *On Photography*. The study finds that the photographs of Rong Wongsawan are characterized by three core values: 1. A presentation of social realities in relation to the diversity of perspectives communicated, including the importance of the past; 2. A reflection of the photographer's life and social context, enhancing the understanding of Thailand's period of transition during the Cold War era; and 3. A presentation of beauty related to Rong Wongsawan's aesthetics of ordinary life influenced by contemporary art.

Keywords: Photojournalism, Press Photographer, Siam Rath, Susan Sontag, Rong Wongsawan

Pichaiwat Saengprapan (Ph.D. (Film Studies), l'Université Toulouse Jean Jaurès, France, 2011; E-Mail: pichaiwat.s@chula.ac.th) is currently a full-time lecturer in the Department of Journalism, Faculty of Communication Arts, Chulalongkorn University.

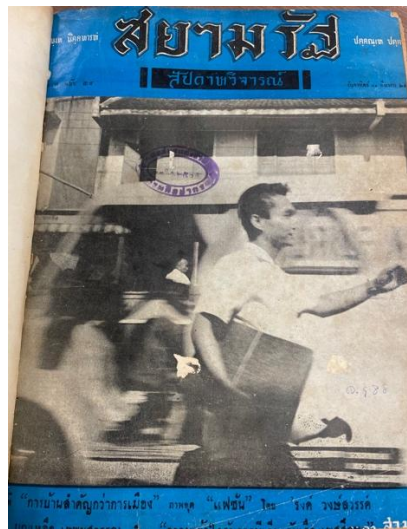
This article is part of the research project titled "Photographs of Rong Wongsawan and the concept of Susan Sontag" which was supported by the Ratchadapisek Somphot Endowment Fund.

ที่มาและความสำคัญ

‘รงค์ วงษ์สวรรค์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ พ.ศ. 2538 เป็นที่รู้จักกันดีในสังคมไทยในฐานะนักเขียนผู้เล่าเรื่องราวชีวิตอันหลากหลายของผู้คนในสังคมด้วยสำนวนภาษาที่โดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ ชวนให้ผู้อ่านเข้าไปสำรวจโลกในแง่มุมต่าง ๆ ดังปรากฏในคำประกาศเกียรติคุณศิลปินแห่งชาติ ความว่า “ลีลาการเขียนที่มีอิทธิพลสูงทั้งต่อนักเขียนและนักอ่าน มีรากฐานอยู่ที่ประสบการณ์ชีวิตของตนเอง และความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในประสบการณ์ของผู้ร่วมสังคมของเขา ความจริงใจในการสะท้อนภาพชีวิตดังกล่าวจึงแจ่มชัดและกระแทกใจผู้อ่าน ทำให้ตระหนักถึงการรับรู้และรับผิดชอบร่วมกันต่อสังคม จะเป็นชีวิตของกลุ่มคนด้อยโอกาส หรือกลุ่มคนที่มีโอกาสมากกว่าผู้อื่นก็ตาม” (‘รงค์ วงษ์สวรรค์, 2538)

‘รงค์ วงษ์สวรรค์ เริ่มต้นชีวิตในบรรณพิภพ โดยทำงานกับสื่อเครือสยามรัฐ ภายใต้การดำเนินงานของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ผู้ก่อตั้ง โดย ‘รงค์ วงษ์สวรรค์ ผลงานเขียนในหลากหลายรูปแบบทั้งบทความ บทสัมภาษณ์ เรื่องสั้น และอื่น ๆ ซึ่งงานถ่ายภาพก็เป็นส่วนหนึ่งที่เขาได้รับความไว้วางใจให้รับผิดชอบตั้งแต่ช่วงต้นของชีวิตการทำงาน ดัง

ปรากฏผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ในเครือ เช่น นิตยสารสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ และนิตยสารชาวกรุง ในช่วงระหว่าง พ.ศ.2497 – 2513 ผลงานภาพถ่ายเหล่านี้ได้ปรากฏในลักษณะต่าง ๆ อาทิ ภาพปก ภาพชุด (Photo Essay) ภาพประกอบสารคดี และอื่น ๆ ผลงานภาพถ่ายจึงเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการสื่อสารมุมมองของเขามีต่อโลกรอบตัว ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงชั้นเชิงในการถ่ายทอดเรื่องราวอันหลากหลาย ผ่านองค์ประกอบทางศิลปะอันโดดเด่น สามารถสร้างความรู้สึกร่วมให้กับผู้ชมได้อย่างดี ขณะเดียวกันก็ยังเป็นบทบันทึกชีวิตของผู้คนมากมาย และความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ของสังคมไทย โดยเฉพาะในช่วงเวลาซึ่งประเทศกำลังเดินทางเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่ (Modernity) ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากภาพถ่ายจำนวนมาก ซึ่งแสดงให้เห็นทั้งวิถีชีวิตเมือง และวิถีชีวิตชนบท รวมไปถึงผลพวงของความเป็นสมัยใหม่ต่อสังคม ดังที่ สุชาติ สวัสดิ์ศรี ได้กล่าวถึงไว้ว่า “‘รงค์ก็มีความสำคัญตรงนี้ เพราะว่าคนที่สามารถจะเขียนหนังสือได้และออกไปถ่ายภาพได้ก็คงมีไม่กี่คนแล้ว ‘รงค์ แก่ก็ชอบงานทั้ง 2 อย่าง” (สุชาติ สวัสดิ์ศรี, การสื่อสารส่วนบุคคล, 23 มีนาคม 2568)

ภาพที่ 1 ภาพในช่วงเวลาเร่งด่วน นักเรียนกำลังรีบ กิ่งวิ่งกึ่งเดิน มีรถวิ่งเป็นพื้นหลัง

ที่มา: ‘รงค์ วงษ์สวรรค์. (2505, 11 มีนาคม). ภาพปก. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์, 8(38)

ณ. ห้วงเวลาแห่งการจากไปของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' ใน พ.ศ.2552 นั้นมีการกล่าวถึงผลงานภาพถ่ายของเขาโดย สื่อมวลชนอยู่พอสมควร รวมถึงมีการจัดนิทรรศการผลงาน ภาพถ่ายโดยกลุ่มนักเขียน ช่างภาพ ผู้ใกล้ชิด กระนั้นเมื่อเวลา ผ่านไป ดูเหมือนว่างานด้านภาพถ่ายของนักเขียนผู้นี้กลับไม่ได้ ได้รับความสำคัญเท่าใดนัก ต่างกับผลงานวรรณกรรมซึ่งยังคง ได้รับการเผยแพร่และกล่าวถึงอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยจึงเกิด ความสนใจที่จะศึกษาผลงานภาพถ่ายอันทรงคุณค่าของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' โดยมุ่งหวังว่า สังคมไทยจะเห็นถึงคุณค่าของผลงาน ดังกล่าวมากยิ่งขึ้น

เพื่อที่จะนำเสนอถึงคุณค่าในผลงานภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' ผู้วิจัยให้ความสนใจกับแนวคิดทางภาพถ่าย ของ ซูซาน ซอนแทก (Susan Sontag) นักเขียน นักวิจารณ์ สตรี ชาวอเมริกัน ผู้เป็นที่ยอมรับในวงกว้างในฐานะปัญญาชนผู้ทรง อิทธิพลทางความคิด โดย ซูซาน ซอนแทก นำเสนอแนวคิด เกี่ยวกับภาพถ่ายผ่านงานเขียนชิ้นสำคัญที่ชื่อ On Photography ซึ่งได้ปรากฏสู่สาธารณะใน ค.ศ.1977 โดยถ่ายทอดมุมมองของ เธอต่ออัตลักษณ์ของ 'ภาพถ่าย' และ 'การถ่ายภาพ' รวมถึง บทบาทและคุณค่าของสิ่งดังกล่าวกับความสัมพันธ์ที่มีต่อมนุษย์ และสังคมร่วมสมัย ทั้งนี้ขอบเขตของการศึกษาของ ซูซาน ซอนแทก เป็นไปอย่างกว้างขวาง ทั้งภาพถ่ายเชิงศิลปะ ภาพถ่าย เจริญวารสารศาสตร์ ภาพถ่ายเพื่อการพาณิชย์ โดยรวบรวมจาก ผลงานของช่างภาพคนสำคัญตลอดประวัติศาสตร์การถ่ายภาพ หรือกระทั่งภาพถ่ายเพื่อจุดประสงค์ส่วนตัว ภายในครอบครัว ระหว่างคนรัก มิตรสหาย

นอกจากนั้น ซูซาน ซอนแทก ยังสำรวจภาพถ่ายใน ฐานะสื่อซึ่งมีทั้งวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปกับโลกทุน นิยม และในฐานะกิจกรรมสามัญในชีวิตผู้คนสมัยใหม่ โดย เชื่อมโยงกับองค์ความรู้ต่าง ๆ ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ ฯลฯ รวมทั้งอ้างอิง ความคิดเห็นจากช่างภาพ นักวิจารณ์ ไปจนถึงศิลปินแขนงอื่น ๆ อย่างหลากหลายทั้งฝั่งอเมริกาและยุโรป เป็นที่น่าสนใจว่า หลายแนวคิดของเธอที่ปรากฏในผลงานนี้ยังคงสามารถนำมา

อธิบายได้กระทั่งปรากฏการณ์ทางสังคมอันเกี่ยวเนื่องกับภาพ ในปัจจุบัน

ทั้งนี้ แม้ว่าที่ผ่านมาจะมีงานวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับ ผลงานของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' อย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงจำกัดอยู่เพียง การศึกษาผลงานวรรณกรรมในด้านต่าง ๆ ไม่ปรากฏการศึกษา ผลงานภาพถ่ายของนักเขียนท่านนี้เลย ขณะที่การใช้แนวคิด ของ ซูซาน ซอนแทก ที่ได้กล่าวถึงข้างต้น ยังช่วยเพิ่มมิติความ ลึกทางทฤษฎีให้แก่การวิเคราะห์ภาพถ่ายได้เป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาถึงคุณค่าต่าง ๆ ในผลงานภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' ผ่านแนวคิดทางด้านภาพถ่ายของ ซูซาน ซอนแทก

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเรื่องภาพถ่ายเชิงวารสารศาสตร์

ผลงานภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' ที่ทำการศึกษา ในงานวิจัยชิ้นนี้ เป็นภาพถ่ายที่ปรากฏอยู่ใน นิตยสารสยามรัฐ สัปดาห์วิจารณ์ และ ขาวกรุง ซึ่งรายงานเหตุการณ์ หรือ เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม โดยส่วนใหญ่มุ่งที่การนำเสนอ ข้อเท็จจริงต่าง ๆ เป็นหลัก เชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่อง ภาพถ่ายเชิง วารสารศาสตร์ หรือ Photojournalism ซึ่ง ฤกษ์ ทองเลิศ (2554) ได้สรุปไว้ว่า เป็นงานทางการสื่อสารที่เกิดจากการ ผสมผสานระหว่างหลักวิชาการถ่ายภาพและการเขียนเชิง วารสารศาสตร์ นับตั้งแต่มีการใช้ภาพถ่ายในสื่อสิ่งพิมพ์ ภาพถ่ายเชิงวารสารศาสตร์เป็นแหล่งเอกสารทางประวัติศาสตร์ ที่บันทึกเรื่องราวที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสังคมมาหลาย ยุคสมัย ส่วน ฮาวเวิร์ด แชพนิค (Howard Chapnick) กล่าวถึง คุณค่าของภาพถ่ายเชิงวารสารศาสตร์ว่าเป็นดัง “คูปองแห่ง ความหวังใจจากรุ่นสู่รุ่น อันเป็นมรดกจากภาพถ่ายเชิงมนุษย์ นิยม โดยส่องให้เห็นแง่มุมอันมืดมน รวมถึงช่วยให้เห็นความไร้ เยื่อใย และช่วยให้เราเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์ เผยให้เห็นอย่าง หมดจดทั้งความจริงและความเท็จ เป็นสิ่งที่ให้ข้อมูล การศึกษา และการตื่นรู้เรื่องปัจจุบันแก่เรา ทั้งยังส่องสว่างอดีต บันทึก

ความงามและความน่ารังเกียจ ความยากไร้และความยิ่งใหญ่” (Langton, 2009) ขณะที่ เจมส์ นาคท์เวย์ (James Nachtwey) ช่างภาพสงครามคนสำคัญของโลก ได้กล่าวว่า ภาพเหล่านี้เป็นการบันทึกเหตุการณ์ในช่วงหนึ่งเท่านั้น เป็นช่วงหนึ่งของประวัติศาสตร์ แต่ก็เป็นช่วงหนึ่งของชีวิตมนุษย์ด้วย เสียเวลาเหล่านี้ผสมรวมกันเป็นเรื่องราวที่นำไปสู่ความคิด และการตั้งคำถาม เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และธรรมชาติของมนุษย์ (ฝ่ายนิทรรศการ หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร, 2566)

แนวคิดเรื่องภาพถ่ายของ ซูซาน ซอนแทก

ในหนังสือ On Photography ซูซาน ซอนแทกได้นำเสนอมุมมองอันใส่ใจในรายละเอียด ไม่เพียงต่อภาพถ่ายเชิงวารสารศาสตร์ แต่ยังรวมถึงภาพถ่ายในหลากหลายลักษณะ ทั้งยังโยงถึงความรู้หลายด้านในการศึกษา ผู้วิจัยพบว่า ข้อเสนอของเธอหลายส่วนนั้นเป็นการวิพากษ์ ตั้งคำถาม รวมถึงท้าทายบทบาทของภาพถ่ายและกิจกรรมการถ่ายภาพอย่างน่าสนใจ ทั้งยังเชื่อมโยงไปยังเจตจำนงของผู้สร้างงาน เมื่อใช้ในการสร้างสรรค์ บริบททางสังคม ศิลปะ และวัฒนธรรม รวมไปถึงกรอบความคิดและทัศนคติของผู้คนร่วมสมัย ด้วยเหตุดังกล่าว จึงทำให้การศึกษาภาพถ่ายมีมิติที่กว้างไกลและลุ่มลึก ทั้งนี้ On Photography แบ่งเป็น 7 บท มีเนื้อหาโดยสรุปดังนี้

1. In Plato's Cave: ซูซาน ซอนแทก นำอุปมาพีทัส (Allegory) เรื่องถ้ำของเพลโต (Plato) มาใช้อธิบายภาพถ่าย โดยภาพถ่ายนั้นทำงานกับมนุษย์สมัยใหม่ในรูปแบบใกล้เคียงกัน นั่นคือลงให้เราเข้าใจว่าสามารถเข้าถึงความเป็นจริง ทั้งที่มันอาจถูกบิดเบือนหรือเป็นความเป็นจริงเพียงส่วนหนึ่ง เราจึงควรระวังสิ่งที่ส่งผ่านภาพถ่าย ซึ่งเป็นเพียง ‘ชิ้นส่วนหนึ่ง’ ของความจริง เป็นเพียงเรื่องของ ‘พื้นผิว’ ที่เราต้องค้นหาเพิ่มเติมให้ลึกลงไป ทั้งนี้ตั้งแต่ยุคเริ่มต้น ภาพถ่ายถูกมองว่าเป็นเครื่องมือถ่ายทอดความจริง เพราะไม่ว่าคุณภาพของการถ่ายจะเป็นลักษณะใดก็ตาม เทคนิคภาพถ่ายล้วนบันทึกสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นหลักฐานของการเคยมีอยู่ของสิ่งใด ๆ หรือปรากฏการณ์ใด ๆ ทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งในการเรียนรู้ของมนุษย์ ภาพถ่ายจึง

ได้รับความนิยมแพร่หลายในทุก ๆ พื้นที่ กระทั่งถูกใช้ในทางราชการ ให้อำนาจในการกำกับดูแลเมือง นอกจากนี้ การถ่ายภาพยังได้รับการวิเคราะห์ในฐานะกิจกรรมทางสังคมที่สำคัญเพราะมันได้มอบความรู้สึกที่ได้ครอบครองอดีตของชีวิตที่ได้เลือนหายไป

2. America, Seen through Photographs, Darkly: ซูซาน ซอนแทก สำรวจผลงานช่างภาพผู้มีชื่อเสียงในช่วงเริ่มต้นของประวัติศาสตร์การถ่ายภาพอย่าง ลูอิส ไฮน์ (Lewis Hine) วอลท์เกอร์ เอวานส์ (Walker Evans) อัลเฟรด สติกลิตซ์ (Alfred Stieglitz) ซึ่งถ่ายทอดภาพความยากจน ชีวิตชายขอบ อันมีพื้นฐานจากแนวคิดของ วอลต์ วิตแมน (Walt Whitman) โดย ซูซาน ซอนแทก มองว่าเป็นการสั่งสอนถึงความเห็นอกเห็นใจ ความปรองดองท่ามกลางความขัดแย้ง ความเป็นหนึ่งเดียว ท่ามกลางความหลากหลาย รวมถึงเรื่องความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับผู้อื่น ซึ่งทั้งหมดนี้จะแปลกแยกจากอารมณ์ร่วมของผู้คนในยุคของเธอ ขณะเดียวกัน ซูซาน ซอนแทก ก็กล่าวถึงผลงานภาพถ่ายของ ดีแอน อาร์บัส (Diane Arbus) ซึ่งนำเสนอด้านที่ไม่สมบูรณ์ของสังคมทุนนิยม ภาพอันน่าสยดสยอง อันต่างจากมุมมองของ วิตแมน ผลงานของ อาร์บัส มิได้มุ่งสร้างความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ แต่พาผู้ชมไปสำรวจโลกอื่นที่เต็มไปด้วยผู้คนแปลกประหลาด มีลักษณะอันเป็นชายขอบ ทำลายความหมายและมาตรฐานของความงาม อันนำไปสู่การตั้งคำถามต่อสังคมทุนนิยมซึ่งกลบเกล็นสิ่งที่ไม่น่ามอง นอกจากนี้ ซอนแทก เสนอว่า รูปแบบการถ่ายภาพของ ดีแอน อาร์บัส เป็นส่วนหนึ่งของการเยียวยาความเจ็บปวดของตัวช่างภาพโดยการเผชิญหน้ากับความเจ็บปวดของผู้อื่น “อาร์บัส ไม่ใช่ผู้ค้นหาค้นหาความเจ็บปวดด้านในตนเอง แต่เป็นช่างภาพผู้ออกไปผจญโลกกว้างเพื่อเก็บภาพของความเจ็บปวด” (Sontag, 2001, p.40)

3. Melancholy Objects: ในทัศนะของ ซูซาน ซอนแทก ภาพถ่ายโดยตัวมันเองมีลักษณะที่เป็นดังศิลปะเหนือจริง หรือ Surrealism เพราะขณะที่มนุษย์ดูภาพถ่าย เวลาสองชุดได้ปรากฏพร้อมกัน อดีตซึ่งถูกกักเก็บไว้ในภาพถ่าย และเวลาปัจจุบันขณะดูภาพ (Sontag, 2001, p.52) โดยภาพถ่ายนั้นอาจลงให้คนดูเชื่อว่าตนสามารถควบคุมอดีตได้ทั้งที่ใน

ความจริงมันได้ผ่านไปแล้ว เป็นเพียงการบันทึกช่วงเวลาซึ่งเป็นการเตือนให้ตระหนักถึงความไม่เที่ยงแท้ ความตาย ทำให้ภาพถ่ายกลายเป็น Melancholy Objects หรือ วัตถุแห่งความระทม นั่นเอง นอกจากนี้ ซูซาน ซอนแทก ยังพยายามแสดงให้เห็นผ่านตัวอย่างผลงานของช่างภาพหลาย ๆ คน ว่าแม้การถ่ายภาพที่ทำงานในลักษณะที่เป็นภววิสัยอย่างการบันทึกภาพเพื่อเป็นข้อมูลเอง ก็มีลักษณะอันเป็นอัตวิสัยปรากฏอยู่อย่าง ‘ไม่รู้ตัว’ อันเชื่อมโยงกับศิลปะ Surrealism ซึ่งมุ่งนำเสนอความจริงที่อยู่นอกเหนือ ‘จิตสำนึก’ หรือประสบการณ์เชิงประจักษ์ของมนุษย์

4. The Heroism of Vision: ซูซาน ซอนแทก สำนวน บทบาทของการถ่ายภาพในการนำเสนอความงามและความจริง สำหรับเธอ ประวัติศาสตร์ของการถ่ายภาพสามารถได้รับการอธิบายโดยสังเขปว่าเป็นการปะทะกันระหว่าง ความจำเป็น 2 ลักษณะที่ต่างกัน กล่าวคือ การสร้างความงาม (beautification) อันมีที่มาจากจิตรศิลป์ และ การบอกเล่าความจริง (truth-telling) ซูซาน ซอนแทก ใช้คำว่า ‘Photographic seeing’ เพื่ออธิบายถึง ศักยภาพของการถ่ายภาพ ในการมองหาความงามที่อาจจะมาจากสิ่งที่ทุกคนสามารถมองเห็นได้ในชีวิตประจำวัน แต่ไม่ได้ให้ความสนใจ ช่างภาพนั้นต้องเสาะหา ‘แนวทางในการมอง’ รวมถึง ‘สิ่งที่ถูกมอง’ อื่น ๆ ที่สามารถจับใจผู้ชมอยู่เสมอ ทั้งนี้ ซูซาน ซอนแทก ได้ชี้ให้เห็นว่า พัฒนาการของการถ่ายภาพทำให้เกิดการปลดปล่อยจากมาตรฐานในเชิงความงาม ความสวยงามไม่ได้จำกัดรูปแบบอีกต่อไป ความงามจึงปรากฏได้ทุกที่ “สำหรับช่างภาพ ที่สุดแล้วมันไม่มีความแตกต่างและไม่มีข้อได้เปรียบในเชิงสุนทรียะ ระหว่างความพยายามที่จะสร้างความงดงามให้แก่โลก และ การต่อต้านด้วยการกระชากหน้ากากของมัน (แนวคิดเรื่องความงาม - ผู้วิจย) ออก” (Sontag, 2001, p.104)

5. Photographic Evangelists: ซูซาน ซอนแทก ใช้คำศัพท์ทางศาสนาอย่าง Evangel ซึ่งหมายถึง หลักคำสอนเบื้องต้น มาใช้อธิบายลักษณะพื้นฐาน 2 แบบ นั่นคือ ภาพซึ่งเป็นการแสดงตัวตน อัตวิสัยของช่างภาพ กับ ภาพถ่ายที่มุ่งการถ่ายทอดความจริงของโลกรอบตัวเป็นภววิสัย

กระบวนการทำงานที่เป็นเพียงการบันทึกความจริง ทั้งนี้ สำหรับเธอ “ภาพถ่ายคือ กระบวนทัศน์ หรือกรอบคิด ของความสัมพันธ์อันกำกวมระหว่าง ตัวตน (ของช่างภาพ - ผู้วิจย) และ โลก” (Sontag, 2001, p.123) นอกจากนี้ ซูซาน ซอนแทก ยังตั้งคำถามกับความเป็นศิลปะของภาพถ่าย โดยมองว่าความสัมพันธ์ระหว่างภาพถ่ายกับงานจิตรกรรมจะทำให้เราเข้าใจถึงแนวคิดต่าง ๆ ของการถ่ายภาพได้มากขึ้น เพราะภาพถ่ายมีลักษณะร่วมบางประการกับงานจิตรกรรม

6. The Image-World: ซูซาน ซอนแทก อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นจริง (Reality) และภาพแทน (Image) ในวิถีคิดแบบตะวันตก เดิมที ภาพ (มีนัยถึงภาพซึ่งเขียนด้วยเทคนิคต่าง ๆ) ถูกมองด้วยความหวาดระแวงเรื่อยมา เพราะเป็นเพียงการถอดแบบจากต้นแบบ ซึ่งจะนำมนุษย์ห่างไกลจากความจริงของสรรพสิ่ง (สิ่งที่เป็นต้นแบบ) จนล่วงเข้าสู่คริสต์ศตวรรษที่ 19 ทศวรรษดังกล่าวได้เปลี่ยนไป คู่ขนานไปกับการกำเนิดของภาพถ่าย ภาพแทนนั้นกลับมีความสำคัญกว่าสิ่งที่เป็นต้นแบบ สำหรับ ซูซาน ซอนแทก แล้วปรากฏการณ์ดังกล่าวยิ่งชัดเจนขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 20 เธอกล่าวว่า สังคมเปลี่ยนสู่ความเป็นสมัยใหม่เมื่อส่วนหนึ่งของกิจกรรมหลัก คือ การผลิตและการบริโภคภาพ นอกจากนี้ ซูซาน ซอนแทก ยังอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่าง ช่างภาพ ภาพถ่าย และบริบททางสังคม ซึ่งสามารถสะท้อนถึงกันและกันได้อย่างดี

7. A Brief Anthology of Quotations: ซูซาน ซอนแทก ได้รวบรวมมุมมองที่เกี่ยวกับภาพถ่ายของบุคคลสำคัญมากมายในประวัติศาสตร์ตะวันตก ทั้งของช่างภาพ นักปรัชญา นักวิชาการ ศิลปิน ซึ่งในจำนวนนี้ก็เป็นบุคคลซึ่งเธอได้อ้างอิงในบทต่าง ๆ ก่อนหน้า และยังมีบางส่วนของเนื้อหาจากวรรณกรรมที่กล่าวถึงภาพถ่าย รวมไปถึงข้อความจากโฆษณา ข้อความที่ได้รวบรวมมานี้ทำให้ผู้อ่านได้มุมมองอย่างกว้างขวางในความหมาย ความสำคัญ ความสัมพันธ์ ของภาพถ่ายและการถ่ายภาพที่มีต่อมนุษย์

ผลงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยไม่พบการศึกษาผลงานภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' ในลักษณะของงานวิชาการ มีเพียงบทความขนาดสั้น ชื่อ “เงาเวลา ของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์’” โดย มานิต ศรีวานิชภูมิ ซึ่งปรากฏใน หน้าศิลปวัฒนธรรม ของ สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ฉบับวันที่ 22 - 28 พ.ค. 2552

อย่างไรก็ตาม ผลงานวิชาการซึ่งศึกษางานด้านวรรณกรรมของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' ก็อยู่ในความสนใจของผู้วิจัย ด้วยเพราะผลงานดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติในการมองชีวิตผู้คน มองโลกรอบตัว ของนักเขียนท่านนี้ ซึ่งสามารถนำไปเชื่อมโยงกับการศึกษาผลงานภาพถ่ายของเขาได้ ผลงานวิชาการที่ผู้วิจัยให้ความสนใจ ได้แก่ ผลงานวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา ในหัวข้อ “วิเคราะห์งานประพันธ์ของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์’” โดย วิชา ทรวงแสง ในปี 2521 ซึ่งศึกษาผลงานเขียนประเภทต่าง ๆ ทั้ง เรื่องสั้น นวนิยาย และสารคดี ของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' ในช่วง พ.ศ. 2503 - 2512 หรือ ค.ศ. 1960 - 1970 ซึ่งห้วงเวลาใกล้เคียงกับการศึกษาผลงานภาพถ่ายของผู้วิจัย โดย วิชา ทรวงแสง ได้วิเคราะห์องค์ประกอบในงานวรรณกรรมอันได้แก่ ตัวละคร ฉาก บทสนทนา โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ทัศนะ การใช้ภาษา โดยใช้การพรรณนาวิเคราะห์ในการศึกษา ผลการศึกษาพบว่าผลงานเขียนของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' ในช่วงเวลาดังกล่าว

เป็นงานเขียนที่ให้ความสำคัญกับความสมจริง มีทั้งในลักษณะบันเทิงคดีและสารคดี โดยเนื้อเรื่องส่วนใหญ่ไม่เน้นเรื่องยาว แต่จะเขียนเรื่องสั้นจบในตอน และด้วยลักษณะดังกล่าวทำให้ผู้อ่านสามารถมองเห็นมุมมองหลากหลายที่มีต่อชีวิตของตัวละคร ส่วนการเขียนเชิงสารคดีนั้นเน้นเล่าประสบการณ์ของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' ทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยมีทั้งชีวิตของผู้เขียน หรือผู้คน โดยเฉพาะผู้ที่มีลักษณะชายขอบที่ได้พบเจอ อาทิ ศิลปิน อีปี่ โสเภณี ฯลฯ

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' กับแนวคิดของ ชูชาน ซอนแทก” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งศึกษาถึงคุณค่าด้านต่าง ๆ ในผลงานภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' โดยใช้วิธีศึกษาภาพถ่ายในฐานะตัวบท (Textual Analysis) อันได้แก่ ภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' อันปรากฏในนิตยสาร สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ และนิตยสารชาวกรุง ระหว่าง พ.ศ. 2497 - 2513 โดยเลือกศึกษาภาพปกของ สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ และภาพชุด (Photo essay) ใน สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ และชาวกรุง **ทั้งหมดที่ยังคงสืบค้นได้ ดังนี้**

ตารางที่ 1 แสดงผลงานภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' อันปรากฏในนิตยสารสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ และนิตยสาร ชาวกรุง ระหว่าง พ.ศ. 2497 - 2513

ปี	ผลงานที่ปรากฏและยังสืบค้นได้
พ.ศ. 2497	- ภาพปก สยามรัฐฯ จำนวน 5 ภาพ, ภาพชุดใน สยามรัฐฯ จำนวน 7 ชุด - ภาพถ่ายใน ชาวกรุง จำนวน 1 ภาพ
พ.ศ. 2498	- ภาพปก สยามรัฐฯ จำนวน 6 ภาพ, ภาพชุดใน สยามรัฐฯ จำนวน 8 ชุด - ภาพถ่ายใน ชาวกรุง จำนวน 2 ภาพ
พ.ศ. 2499	- ภาพปก สยามรัฐฯ จำนวน 8 ภาพ, ภาพชุดใน สยามรัฐฯ จำนวน 6 ชุด - ภาพถ่ายใน ชาวกรุง จำนวน 1 ภาพ
พ.ศ. 2500	- ภาพปก สยามรัฐฯ จำนวน 21 ภาพ, ภาพชุดใน สยามรัฐฯ จำนวน 19 ชุด
พ.ศ. 2501	- ภาพปก สยามรัฐฯ จำนวน 22 ภาพ, ภาพชุดใน สยามรัฐฯ จำนวน 22 ชุด - ภาพชุดใน ชาวกรุงจำนวน 1 ชุด (เป็นผลงานร่วมกับ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช)

ตารางที่ 1 แสดงผลงานภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ อันปรากฏในนิตยสารสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ และนิตยสาร ชาวกรุง ระหว่าง พ.ศ. 2497 – 2513 (ต่อ)

ปี	ผลงานที่ปรากฏและยังสืบค้นได้
พ.ศ. 2502	- ภาพปก สยามรัฐฯ จำนวน 12 ภาพ, ภาพชุดใน สยามรัฐฯ จำนวน 7 ชุด - ภาพถ่ายใน ชาวกรุง จำนวน 1 ภาพ
พ.ศ. 2503	- ภาพปก สยามรัฐฯ จำนวน 4 ภาพ, ภาพชุดใน สยามรัฐฯ จำนวน 8 ชุด - ภาพถ่ายใน ชาวกรุง จำนวน 2 ภาพ และ ภาพชุดใน ชาวกรุง จำนวน 1 ชุด
พ.ศ. 2504	- ภาพปก สยามรัฐฯ จำนวน 12 ภาพ, ภาพชุดใน สยามรัฐฯ จำนวน 16 ชุด - ภาพถ่ายใน ชาวกรุง จำนวน 1 ชุด
พ.ศ. 2505	- ภาพปก สยามรัฐฯ จำนวน 5 ภาพ, ภาพชุดใน สยามรัฐฯ จำนวน 6 ชุด
พ.ศ. 2506	- ภาพปก สยามรัฐฯ จำนวน 6 ภาพ, ภาพชุดใน สยามรัฐฯ จำนวน 5 ชุด - ภาพถ่ายใน ชาวกรุง จำนวน 2 ภาพ
พ.ศ. 2509	- ภาพปก สยามรัฐฯ จำนวน 1 ภาพ, ภาพชุดใน สยามรัฐฯ จำนวน 1 ชุด
พ.ศ. 2510	- ภาพปก สยามรัฐฯ จำนวน 1 ภาพ, ภาพชุดใน สยามรัฐฯ จำนวน 1 ชุด
พ.ศ. 2511	- ภาพปก สยามรัฐฯ จำนวน 4 ภาพ, ภาพชุดใน สยามรัฐฯ จำนวน 4 ชุด - ภาพชุดใน ชาวกรุง จำนวน 2 ชุด
พ.ศ. 2512	- ภาพปก สยามรัฐฯ จำนวน 5 ภาพ, ภาพชุดใน สยามรัฐฯ จำนวน 5 ชุด
พ.ศ. 2513	- ภาพปก สยามรัฐฯ จำนวน 2 ภาพ, ภาพชุดใน สยามรัฐฯ จำนวน 2 ชุด

นอกจากนี้ยังมีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้ทรงคุณวุฒิและการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง อาทิ บทสัมภาษณ์ ข้อเขียน ภาพถ่ายอันเกี่ยวเนื่องกับการทำงานภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์

แนวทางการวิเคราะห์ภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ ในฐานะตัวบทนี้ ได้พัฒนาข้อสรุปในแต่ละบทของหนังสือ On Photography ของ ซูซาน ซอนแทก มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ ซึ่งสามารถกล่าวโดยสังเขปได้ดังนี้

- หากการเข้าใจโลกผ่านภาพถ่ายมีข้อจำกัด เพราะภาพถ่ายเป็นเพียงแค่ส่วนหนึ่งของความจริง ผู้วิจัยจึงตั้งคำถามว่า แนวทางการนำเสนอความจริงในผลงานภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ เป็นอย่างไร

- จากแนวทางในการถ่ายทอดบุคคลผ่านภาพถ่ายในลักษณะต่าง ๆ นำผู้วิจัยสู่การตั้งคำถามถึง การนำเสนอภาพ

ของบุคคลในผลงานภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ ว่ามีลักษณะอย่างไร และการนำเสนอดังกล่าวมีส่วนหรือไม่ในการวิพากษ์สังคม

- จากหลากหลายความสัมพันธ์ระหว่างช่างภาพและผลงานของเขา นำผู้วิจัยมาสู่คำถามที่ว่า ผลงานภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ สะท้อน แนวความคิดหรืออุดมการณ์แบบใด รวมทั้งสามารถสะท้อนถึงตัวตน เส้นทางชีวิต ประสบการณ์ของผู้สร้างงานหรือไม่ อย่างไร?

- หากภาพถ่ายคือ Melancholy Objects หรือวัตถุแห่งความระทม ผู้วิจัยจึงตั้งคำถามว่า ภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ สามารถแสดงให้เห็นถึงสิ่งใดบ้างที่สูญหายไปแล้วจากสังคมไทย และการสูญหายดังกล่าวทำให้เราได้เรียนรู้ถึงอะไรบ้าง

- จากแนวคิด 'Photographic seeing' นำผู้วิจัยมาสู่คำถามที่ว่า ในผลงานภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' ได้มีความพยายามในการหามุมมองที่พิเศษ จากสิ่งที่ปรากฏในชีวิตประจำวันหรือไม่ อย่างไร

- จากลักษณะร่วมต่าง ๆ ของภาพถ่ายกับงานจิตรกรรม นำผู้วิจัยมาสู่คำถามที่ว่า งานจิตรกรรมมีความสัมพันธ์กับภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' อย่างไร

- จากความสัมพันธ์ระหว่างผลงานภาพถ่าย ช่างภาพ ผู้สร้างสรรค์ และบริบททางสังคม ในลักษณะต่าง ๆ นำผู้วิจัยมาสู่คำถามที่ว่า อุดมการณ์ทางการเมือง บริบททางสังคม วัฒนธรรม มีความสัมพันธ์กับ ภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' อย่างไร

ผลการวิจัย

1. คุณค่าในการนำเสนอความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคม

1.1. ผลงานภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' นั้นสะท้อนความพยายามในการนำเสนอความจริงอย่างรอบด้าน ดังจะเห็นได้จากความหลากหลายของเนื้อหาที่นำเสนอผ่านภาพถ่ายทั้ง 8 หัวข้อ อันได้แก่

1.1.1 สังคมเมือง / ความเป็นสมัยใหม่: ผู้วิจัยพบว่า ภาพเมืองของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' มักแสดงถึงความแออัด เบียดเสียด หรือความไร้ระเบียบ รวมถึงความวุ่นวายของชีวิตในเมือง โดยเฉพาะการเดินทางในลักษณะต่าง ๆ อันสะท้อนให้เห็นถึงจังหวะชีวิตอันรีบเร่งของผู้คน และภาพชีวิตในชุมชนแออัด ซึ่งทั้งหมดเป็นผลพวงจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ห้วงเวลาดังกล่าว

1.1.2 สังคมชนบท / ธรรมเนียมประเพณี: ผู้วิจัยพบว่า ภาพชนบทของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตในด้านต่าง ๆ อาทิ ภาพชีวิตริมน้ำ งานบุญประเพณี การเกษตร ซึ่งมักนำเสนอให้เห็นถึงความคึกคัก มีชีวิตชีวา ขณะเดียวกัน ชนบทและผู้คนในชนบทนั้นมักจะมีลักษณะการแสดงออกที่ตรงไปตรงมา บ้างเปราะบาง มอมแมม รวมถึงความขราและรอยเหี่ยวย่น ที่สะท้อนถึงการทำงานอันต้องลงแรง โดยทั้งหมดปราศจากการจัดวางให้ดูเรียบร้อยหมดจด

1.1.3 พระราชกรณียกิจ: ผู้วิจัยพบว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2501 'รงค์ วงษ์สวรรค์' ได้นำเสนอพระบรมฉายาลักษณ์จากการตามเสด็จพระราชดำเนินของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระราชินีนาถ ในจังหวัดทางภาคเหนือ ซึ่งการบันทึกเหตุการณ์ดังกล่าวได้ปรากฏอย่างต่อเนื่อง 6 ฉบับในสยามรัฐฯ และใน พ.ศ. 2510 'รงค์ วงษ์สวรรค์' ก็ได้นำเสนอผลงานภาพพระราชกรณียกิจของทั้งสองพระองค์ คราวเสด็จเยือน นคร ลอสแอนเจลิส สหรัฐอเมริกา โดย พระบรมฉายาลักษณ์ของทั้งสองพระองค์นั้นถ่ายทอดได้อย่างสมพระเกียรติ ดังปรากฏบนปกของ สยามรัฐฯ ขณะที่ ภาพชุดภายในเล่ม 'รงค์ วงษ์สวรรค์' จะให้ความสำคัญกับความจงรักภักดีของราษฎรผู้เฝ้ารับเสด็จ เป็นอย่างมาก มุ่งนำเสนอให้เห็นคนจำนวนมากซึ่งเฝ้ารอรับเสด็จ กิจกรรมการแสดงอันยิ่งใหญ่ และอารมณ์ความรู้สึกปลื้มปิติอันแสดงผ่านภาษากายต่าง ๆ ของผู้เฝ้ารอรับเสด็จ โดยที่ภาพบางชุดไม่มีการปรากฏของทั้งสองพระองค์ หรือเป็นการปรากฏที่ไม่ชัดเจนนัก เช่น การเห็นเพียงรถพระที่นั่ง

1.1.4 งานศิลปะ: ผู้วิจัยพบว่า ภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' นำเสนอศิลปะแขนงต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ทั้งศิลปะแบบไทย และศิลปะตะวันตก 'รงค์ วงษ์สวรรค์' ไม่เพียงนำเสนอภาพถ่ายของผลงานศิลปะอันโดดเด่น แต่เขามักสนใจถึงกระบวนการเบื้องหลังในการทำงานสร้างสรรค์ อาทิเช่น กระบวนการผลิตผลงาน การฝึกฝนของนักเรียนศิลปะ เบื้องหลังการแสดงรูปแบบต่าง ๆ การให้ครูศิลปะ ฯลฯ

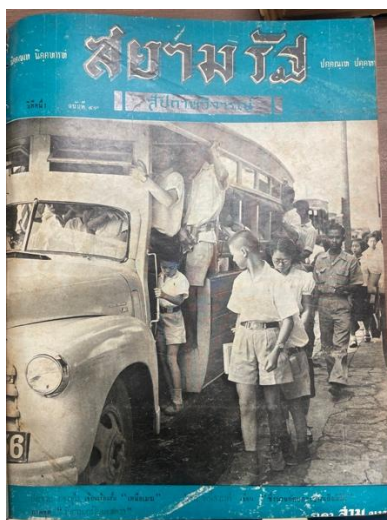
1.1.5 ประชากรกลุ่มเปราะบาง และชายขอบ: ผู้วิจัยพบว่า ผู้คนที่ปรากฏในภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' มักเป็นกลุ่มที่เรียกว่า เปราะบาง และชายขอบ (marginality) ได้แก่ คนยากไร้ เยาวชน และ ผู้สูงอายุ โดยภาพถ่ายคนยากไร้ของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' ซึ่งมักเป็นผู้สูงอายุนั้น จะปรากฏในลักษณะของผู้ซึ่งดิ้นรนหาเลี้ยงชีพของตน ขณะที่เด็กในภาพของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' มักมีลักษณะที่ร่าเริง สดใส เป็นธรรมชาติ อีกทั้งยังสนใจที่จะเรียนรู้โลกรอบตัว มีความอิสระ เสรีภาพ ในการแสดงออก นอกจากนี้ ยังมีภาพของพื้นที่สถานสงเคราะห์ต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนถึงความช่วยเหลือจากภาครัฐสู่กลุ่มคนเปราะบาง

1.1.6 ชุมชน: ผู้วิจัยพบว่า ภาพถ่ายกลุ่มคนจำนวนมากเป็นอีกหัวข้อที่ปรากฏในผลงานของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ อย่างต่อเนื่อง โดยนำเสนอเหตุการณ์ สถานการณ์ซึ่งเกิดการรวมตัวของผู้คน ความคึกคัก มีชีวิตชีวา เช่น งานฉลอง งานมหรสพ งานมงคล งานเทศกาล ตลาด ซึ่งหมายรวมทั้ง ตลาดสด ตลาดน้ำ หรือกระทั่งตลาดในต่างประเทศอย่างทีลิงคโปร์ หรือ ฮองกง เป็นต้น

1.1.7 การท่องเที่ยว: ผู้วิจัยพบว่า ภาพถ่ายการท่องเที่ยว อันได้แก่ สถานที่ท่องเที่ยว การเดินทางไปยังสถานที่ดังกล่าว และผู้ร่วมเดินทาง เป็นอีกหัวข้อในการถ่ายภาพของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ ซึ่งสามารถแบ่งได้ 2 ประเภทหลักคือ การเดินทางภายในประเทศ ไปยังแหล่งธรรมชาติต่าง ๆ ทั้งป่าไม้ ภูเขา ชายทะเล รวมถึงการเที่ยวชมวัฒนธรรมท้องถิ่น และการเดินทางในดินแดนต่างประเทศในแถบเอเชีย

1.1.8 สถานการณ์การเมือง: ผู้วิจัยพบว่า 'รงค์ วงษ์สวรรค์ นำเสนอสถานการณ์ เหตุการณ์สำคัญทางการเมืองผ่านภาพถ่ายอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็น การเลือกตั้ง การรัฐประหาร การชุมนุมเรียกร้องความเป็นธรรมทางการเมือง นอกจากนี้ ยังพบการเสียดสีนักการเมืองผ่านภาพชุดต่าง ๆ

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า ภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ สะท้อนถึงความพยายามในการถ่ายทอดความจริงในสังคมผ่าน 'เนื้อหาร่วมสมัยอันหลากหลาย' ขณะเดียวกัน ในแต่ละเนื้อหา นั้นก็มี 'แง่มุมที่หลากหลาย' ดังจะเห็นได้จากการทำงานภาพชุดซึ่งนำเสนอ 'มุมมอง' มากมายเพื่อร่วมในการถ่ายทอดประเด็นหลัก นอกจากนี้ ภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ มักนำเสนอแง่มุมที่เป็นปัญหา เป็นด้านลบ และน่าจะต่างไปจากความคุ้นเคยของผู้อ่านสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ซึ่งเป็น "คนชั้นกลาง มีการศึกษา สนใจเหตุการณ์บ้านเมือง" (จิตวาทกลินสุนทร, การสื่อสารส่วนบุคคล, มีนาคม 26, 2568)

ภาพที่ 2 ภาพรถโดยสารสภาพมีผู้โดยสารเบียดเสียดจนผู้โดยสารส่วนหนึ่งซึ่งเป็นนักเรียนต้องโหน

ที่มา: 'รงค์ วงษ์สวรรค์. (2498, 29 พฤษภาคม). ภาพปก. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์, 1(49)

1.2 ผลงานภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ ทำหน้าที่ในการบันทึกช่วงเวลาในอดีตให้ยังคงปรากฏ ภาพถ่ายจึงพาผู้ชมให้รำลึกถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ได้ปรากฏในอดีต และได้แปรเปลี่ยนไป หรือจบสิ้น สูญหาย ณ ปัจจุบัน ทั้ง การรำลึกถึง

บุคคล การรำลึกถึงพื้นที่-สถานที่ และการรำลึกถึงวิถีชีวิต ปรากฏการณ์นี้ชวนให้เราเกิดสำนึกต่อความเที่ยงแท้ของความตายในชีวิตมนุษย์ ขณะเดียวกันก็ชวนตั้งคำถามถึงเหตุผลของการเปลี่ยนแปลงซึ่งมีอาจสรุปได้เพียงว่า 'เป็นไปตามธรรมชาติ'

เพราะในหลาย ๆ การเปลี่ยนแปลงนั้นมีปัจจัยอื่น ๆ ทั้งจากเงื่อนไขทางการเมือง เศรษฐกิจ ค่านิยมในสังคม ฯลฯ และนอกจากสิ่งที่หายไป ผู้วิจัยยังพบว่า ยังมีบางสิ่งที่ยังคงอยู่จนกระทั่งปัจจุบัน โดยเฉพาะสิ่งที่เป็นปัญหา อาทิ น้ำท่วมกรุง ความแออัดของขนส่งมวลชน ปัญหาทางการเมือง การรัฐประหาร ซึ่งก็สามารถตั้งคำถามถึงเหตุของการดำรงอยู่ของสิ่งเหล่านี้ได้เช่นเดียวกัน

2. คุณค่าในการสะท้อนชีวิตและบริบททางสังคมของช่างภาพ

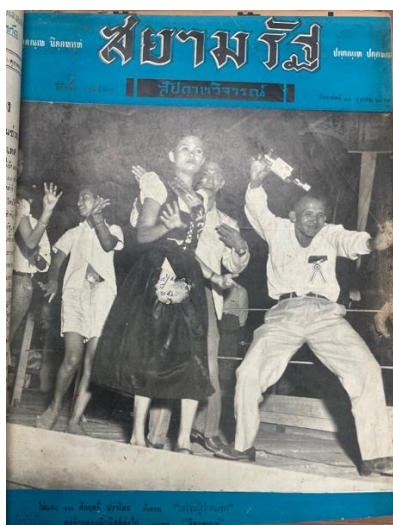
2.1 ผลงานภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' นั้นสามารถเป็นเครื่องมือในการสำรวจตัวตนของผู้ถ่ายภาพ เพราะสามารถสะท้อนเส้นทางชีวิต ภูมิหลังในวัยเยาว์ อัตลักษณ์ รวมถึงการทำงานสร้างสรรค์วรรณกรรม ดังต่อไปนี้

2.1.1 ชีวิตกับชนบท: ผู้วิจัยพบว่า ชีวิตชนบท ชีวิตริมแม่น้ำ การเดินทางขนส่งทางน้ำ อันปรากฏอยู่ในภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' อยู่บ่อยครั้งนั้นเชื่อมโยงกับประสบการณ์ในวัยเยาว์ของช่างภาพได้อย่างดี โดย 'รงค์ วงษ์สวรรค์' นั้นเกิดในแถบชนบทของจังหวัดชัยนาทและใช้ชีวิตวัยเด็กในอ.โพธาราม จ.ราชบุรี จึงมีความผูกพันกับแม่น้ำ รวมไปถึงชีวิต

ชนบทในลักษณะต่าง ๆ นอกจากนี้ ชีวิตกับชนบทของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' ก็หมายถึงชีวิตวัยเยาว์ของเขาด้วย โดยเด็กในผลงานภาพถ่ายซึ่งมีความเป็นอิสระ ความคิดคึก โลดโผน และขณะเดียวกันก็เข้มแข็ง ดูแลช่วยเหลือตัวเองได้ ทั้งหมดพ้องพานกับวัยเด็กของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์'

2.1.2 ชีวิตกับการเดินทาง: ผู้วิจัยพบว่า ภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' ซึ่งถ่ายทอดเรื่องราวของการเดินทาง อันมีความหลากหลายทั้งเส้นทาง จุดหมายปลายทาง รวมถึงการได้พบเจอเรื่องราวของผู้คน นั้นสอดคล้องกับการให้ความสำคัญกับการเดินทางของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' เขามักกล่าวถึงการเดินทางว่าเป็นสายตาของนักเขียน (กองบรรณาธิการนิตยสาร Writer, 2556, น.73) และ “ยิ่งเดินทางมาก ก็เห็นมาก ยิ่งเห็นข้อเปรียบเทียบ” (วรพจน์ พันธุ์พงศ์, 2556, น.115)

2.1.3 ชีวิตกับงานเขียน: ผู้วิจัยพบว่า ภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' โดยเฉพาะภาพถ่ายบุคคลหรือกลุ่มคนนั้น ไม่เพียงเป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสาร แต่ยังเกี่ยวเนื่องกับ ‘กระบวนการทำงานเขียน’ ของเขาเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะเห็นได้ว่า สำหรับ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' การมอง การสังเกตผู้คน อันนำไปสู่จินตนาการเกี่ยวกับชีวิตนั้นเป็นพื้นฐานการสร้างสรรควรรณกรรมของเขา

ภาพที่ 3 ภาพบนเวทีรำวงที่ อ.ผักไห่ จ.อยุธยา

ที่มา: 'รงค์ วงษ์สวรรค์. (2497, 17 ตุลาคม). ภาพปก. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์, 1(17)

2.2 ผลงานถ่ายภาพของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' นั้นได้สะท้อนบริบททางสังคม การเมือง และวัฒนธรรม ณ ห้วงเวลาแห่งการเปลี่ยนผ่านของประเทศไทยสู่ความทันสมัยภายใต้รัฐบาลเผด็จการทหารและการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา รัฐบาลทหารโดยเฉพาะในยุคของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ใช้คำว่า 'พัฒนา' เป็นคำขวัญเพื่อสร้างความชอบธรรมในการครองอำนาจ มีการผลักดันแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504–2509) มุ่งเน้นการสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน ยกระดับภาคอุตสาหกรรม และขับเคลื่อนประเทศเข้าสู่ระบบทุนนิยมเอกชนอย่างเต็มตัว โดยผลงานถ่ายภาพของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' นำเสนอให้เห็นถึงมุมมองของตัวช่างภาพที่มีต่อปรากฏการณ์ดังกล่าวในหลายมิติ อันได้แก่

2.2.1 สังคมสมัยใหม่และสำนักเรื่องเวลา: ผู้วิจัยพบว่า แนวคิดเรื่องเวลาในสังคมสมัยใหม่อันมีแบบแผนที่ชัดเจน ซึ่งเกี่ยวโยงอยู่กับระบบการผลิตแบบทุนนิยม ความก้าวหน้าของเทคโนโลยี รวมไปถึงการสร้างระเบียบสังคมใหม่ที่เน้นประสิทธิภาพ (ณพนธ์ ตัววิเศษ, 2565) นั้นสอดคล้องกับภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' ในหัวข้อของชีวิตเมืองซึ่งแสดงถึงจังหวะชีวิตอันรีบเร่งของผู้คน สะท้อนถึงมุมมองในเชิงวิพากษ์ต่อกลไกของเวลาในสังคมสมัยใหม่ที่มีผลมากกำหนดชีวิตของผู้คน โดยเฉพาะในห้วงเวลาเร่งด่วนอย่างในตอนเช้าซึ่งคนเมืองต่างมุ่งที่จะไปทำงานหรือเรียนหนังสือตามแต่บทบาทของตน

2.2.2 สังคมสมัยใหม่และการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ของเมือง: ผู้วิจัยพบว่า การพัฒนาประเทศอย่างเข้มข้นในทศวรรษที่ 2500 อันทำให้ภูมิทัศน์ของ กรุงเทพฯ เปลี่ยนไปเป็นอย่างมากนั้นได้สะท้อนผ่านภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' ใน 2 ลักษณะ อันได้แก่ การถ่ายทอดภาพชุมชนแออัด หรือสลัม อันเป็นผลพวงจากปัญหาการพัฒนาทั้งทางด้านอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรม และ ภาพถ่ายหัวข้อ ชนบท ซึ่งสะท้อนถึงรูปแบบของการหลีกหนีไปสู่พื้นที่ซึ่งความทันสมัยใหม่ยังมิได้ไปเยือน

2.2.3 สังคมสมัยใหม่และการสร้างพลเมือง: ผู้วิจัยพบว่า ห้วงเวลาแห่งการพัฒนานี้ การให้ความสำคัญกับเด็กปรากฏขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญ ดังจะเห็นได้จากการจัดงานวันเด็ก การจัดกิจกรรมต่าง ๆ สำหรับเด็ก “เด็กได้รับความสำคัญในฐานะอนาคตของประเทศชาติ...สามารถอยู่ในระเบียบวินัยปฏิบัติอยู่ในกรอบตามที่รัฐบาลมุ่งหวัง ความคาดหวังต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนสะท้อนผ่าน คำขวัญ คำปราศรัย และสาส์นวันเด็ก” (วัชนี คำน้ำปาด, 2547) ขณะที่ ภาพในหัวข้อเด็กของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' แม้จะปรากฏอยู่บ่อยครั้ง แต่จะตรงข้ามกับความคาดหวังของรัฐในการสร้างระเบียบวินัยให้แก่เด็ก เพราะเด็กของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' มักลักษณะอย่างเป็นธรรมชาติ มีอิสระและเสรีภาพในการแสดงออก ภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' จึงปฏิเสธที่จะกำหนดว่า เด็กควรต้องเป็นอย่างไร จากมุมมองของผู้ใหญ่ แต่นำเสนอว่า “เด็กนั้นเป็นอย่างไร” มีชีวิตแบบใดต้องเผชิญปัญหาอะไรบ้าง ทั้งหมดเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจและช่วยให้พวกเขาได้เติบโตได้อย่างดี

2.2.4 สังคมสมัยใหม่และความสำคัญของการท่องเที่ยว: ผู้วิจัยพบว่า ความนิยมในการท่องเที่ยว เป็นหนึ่งในปรากฏการณ์สำคัญในต้นทศวรรษที่ 2500 โดยเกิดจากหลายปัจจัย อาทิ การเข้ามาของทหารอเมริกัน การจัดตั้ง องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (หรือ อ.ส.ท. ปัจจุบันคือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือ ททท.) การคมนาคมที่สะดวกขึ้น การเกิดห้วงเวลาพักผ่อน (จากการทำงานในระบบเวลาสมัยใหม่) ที่ชัดเจน รวมถึงการส่งเสริมความรักและห่วงแหนประเทศชาติอันเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายความมั่นคงของรัฐ ซึ่งทำให้เกิดการถ่ายภาพในเชิงท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ในส่วนของ สยามรัฐฯ ภาพถ่ายในเชิงสารคดีท่องเที่ยวปรากฏอยู่เป็นจำนวนไม่น้อย ดังเช่นงานของ สุรพงษ์ บุณนาค รวมถึง 'รงค์ วงษ์สวรรค์' ดังที่กล่าวไปก่อนหน้านี้ จึงกล่าวได้ว่า ผลงานในหัวข้อนี้ของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' ไม่เพียงเชื่อมโยงกับอุปนิสัยรักการเดินทาง แต่ยังสัมพันธ์กับความนิยมของสาธารณชน ที่มีต่อกิจกรรมของสังคมสมัยใหม่

ทั้งนี้ ผลงานถ่ายภาพของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' ไม่เพียงสะท้อนบริบททางสังคม การเมือง และวัฒนธรรม แต่ยังก่อให้เกิดความเข้าใจต่อจุดยืนทางความคิดของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์'

และการใช้ภาพถ่ายในฐานะเครื่องมือในการวิพากษ์สังคมด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 4 ภาพชุดถ่ายภาพชีวิตของเด็ก ๆ กับโรงเรียนขนาดเล็กข้างภูเขาขยะ

ที่มา: 'รงค์ วงษ์สวรรค์. (2497, 17 ตุลาคม). บณภูเขาขยะและในโรงเรียนที่เล็กกว่าคอกม้า. *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์*, 4(33)

3. คุณค่าในการนำเสนอความงาม

3.1 ผลงานภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' นั้นได้แสดงถึงการค้นหามุมมองที่มาจากสิ่งสามัญในชีวิตประจำวัน ผลงานภาพถ่ายของเขาจึงสะท้อนการมองภาพสิ่งรอบตัวอย่างละเอียด พิถีพิถัน กระจ่าง จนปรากฏเป็นรูปถ่ายที่มีมุมมองทางสุนทรียะที่โดดเด่น ทั้งยังสะท้อนถึงความเข้าใจในการใช้องค์ประกอบพื้นฐานทางศิลปะ เช่น เส้น รูปร่าง-รูปทรง แสง-เงา พื้นผิว ที่ว่า โดย มานิต ศรีวานิชภูมิ ได้กล่าวไว้ว่า “แก (รงค์ วงษ์สวรรค์ - ผู้วิจัย) เป็นคนช่างทดลองมุมกล้อง ผมคิดว่าตรงนี้น่าสนใจ ที่แกไม่ได้ติดขนบของการถ่ายรูปแบบ generalist แบบ conventional ทั่ว ๆ ไป” (การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 มีนาคม 2568)

3.2 ผลงานภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' จำนวนหนึ่งนั้นลักษณะคล้ายศิลปะนามธรรม กล่าวคือ มุ่งนำเสนอเพียงความงามขององค์ประกอบทางศิลปะอย่างรูปทรง หรือ แสงเงา แทนที่จะถ่ายทอดเรื่องราวอันเป็นหน้าที่หลักของภาพถ่ายเชิงวารสารศาสตร์ ผลงานลักษณะดังกล่าวสะท้อนถึงการเท่าทันกระแสของวงการสร้างสรรค์ของไทยซึ่งกำลังอยู่ในช่วงของการพัฒนาจากอิทธิพลจากโลกตะวันตก อีกทั้งยังแสดงให้เห็นว่า 'รงค์ วงษ์สวรรค์' ทดลองทำงานในลักษณะที่หลากหลาย ไม่เพียงแต่เนื้อหา แต่รูปแบบด้วยเช่นกัน กล่าวคือ มีทั้งงานภาพถ่ายที่มุ่งถ่ายทอดความเป็นจริงของชีวิต และรูปถ่ายที่มุ่งเพียงนำเสนอความงามองค์ประกอบทางศิลปะ

ภาพที่ 5 ภาพชุดถ่ายทอดความงามขององค์ประกอบทางศิลปะ รูปทรง แสงเงา พื้นผิว

ที่มา: 'รงค์ วงษ์สวรรค์. (2511, มีนาคม). หุยมงคลมโห. ชาวกรุง, 17(6)

อภิปรายผล

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์ “เพื่อศึกษาถึงคุณค่าต่าง ๆ ในผลงานภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ ผ่านแนวคิดทางด้านภาพถ่ายของ ชูชาน ซอนแทก” ผลการวิจัยได้ค้นพบคุณค่าหลักในผลงานภาพถ่ายดังกล่าว 3 ประการ อันได้แก่ 1. คุณค่าในการนำเสนอความจริงที่เกิดขึ้นในสังคม 2. คุณค่าในการสะท้อนชีวิตและบริบททางสังคมของช่างภาพ 3. คุณค่าในการนำเสนอความงาม โดยข้อค้นพบเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดทางด้านภาพถ่ายของ ชูชาน ซอนแทก ได้อย่างดีดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. คุณค่าในการนำเสนอความจริงที่เกิดขึ้นในสังคม

1.1 ภาพถ่ายคือ การสำรวจโลก: จากการตั้งคำถามถึงความเป็นไปได้ในการขยายข้อจำกัดของการเรียนรู้ผ่านภาพถ่าย ซึ่ง ชูชาน ซอนแทก กล่าวว่า เป็นเพียงส่วนหนึ่งของความจริง ผลการวิจัยพบว่า เนื้อหาในภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ ปรากฏทั้งหมด 8 หัวข้อหลัก อีกทั้งเรื่องราวต่าง ๆ ที่นำเสนอผ่านภาพชุดนั้นก็มีความน่าสนใจ สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการนำเสนอความจริงของเรื่องราวต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งมักเป็นแง่มุมที่เป็นปัญหา เป็นด้านลบ และต่างไปจากความคุ้นเคยของสังคม ทั้งนี้ การทำงานถ่ายภาพของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ เป็นการผสมผสาน 2 แนวทางพื้นฐานในมุมมองของ ชู

ชาน ซอนแทก อันได้แก่ การถ่ายภาพที่ผ่านการวางแผนอย่างแม่นยำ และการทำงานที่ใช้สัญชาตญาณ ความบังเอิญ ต่อสิ่งที่ต้องการถ่ายทอด ซึ่งทั้งหมดนำไปสู่การขยายศักยภาพของผู้ชมภาพในการมองเห็นและเข้าใจถึงสิ่งต่าง ๆ

1.2 ภาพถ่ายคือ การตระหนักถึงสิ่งที่หายไป:

ผลการวิจัยพบว่า ภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ ไม่เพียงมีฐานะเป็น มรณานุสติ (Memento mori) หรือสิ่งเตือนใจถึงความดับสูญ (อันเที่ยงแท้) ของสิ่งต่าง ๆ ที่ได้ถูกบันทึกภาพ ดังที่ ชูชาน ซอนแทก ได้กล่าวไว้ แต่ภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ ยังนำเสนอแง่มุมที่หลากหลายยังชวนให้เราได้เรียนรู้ถึง บุคคล พื้นที่/สถานที่ วิถีชีวิต ในอดีตจากการเปรียบเทียบกับปัจจุบัน และนำไปสู่การใคร่ครวญถึงเหตุผลของ ‘การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้’ อันเกี่ยวเนื่องกับหลากหลายเหตุผลทั้งในเรื่อง เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ซึ่งต่างจากการสรุปโดยง่ายว่า ‘เป็นไปตามธรรมชาติ’

2. คุณค่าในการสะท้อนชีวิตและบริบททางสังคมของช่างภาพ

2.1 ภาพถ่ายคือ ภาพสะท้อนชีวิตของช่างภาพ:

ผลการวิจัยพบว่า เนื้อหาในผลงานภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ เชื่อมโยงไปยัง ภูมิหลัง และเส้นทางชีวิต รวมไปถึง มุมมองทัศนคติ ความสนใจ ของช่างภาพได้อย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับ

แนวคิดของ ซูซาน ซอนแทก ที่ได้กล่าวว่า แม้การถ่ายภาพที่ทำงานในลักษณะที่เป็นภววิสัย อย่างการบันทึกภาพเพื่อเป็นข้อมูล ก็มีลักษณะอันเป็นอัตวิสัยปรากฏอยู่อย่าง ‘ไม่รู้ตัว’ “ความเป็นจริงที่น่าเสนอในภาพถ่ายนั้นไม่ได้หมายถึงความเป็นจริงของสิ่งที่ถูกถ่าย หากแต่เป็นความเป็นจริงซึ่งตัวเรา (ตัวช่างภาพ – ผู้วิจย) ได้รับรู้” (Sontag, 2001, p.120) จึงกล่าวได้ เราสามารถรู้จัก ‘รงค์ วงษ์สวรรค์’ มากยิ่งขึ้นจากการศึกษาผลงานภาพถ่ายของเขานั่นเอง

2.2 ภาพถ่ายคือ ภาพสะท้อนบรรยากาศทางสังคม:

ผลการวิจัยพบว่า ผลงานภาพถ่ายของ ‘รงค์ วงษ์สวรรค์’ นั้นถ่ายทอดเรื่องราวทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ห้วงเวลาซึ่งประเทศไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่อันสัมพันธ์ไปกับบริบทของการเมืองระหว่างประเทศ ในช่วง ‘สงครามเย็น’ ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงมุมมองของตัวช่างภาพที่มีต่อสิ่งที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ ซูซาน ซอนแทก ซึ่งให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาพถ่ายกับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม รวมไปถึงอุดมการณ์หลักของแต่ละสังคม ทั้งนี้หากพิจารณามุมมองเชิงวิพากษ์ของ ซูซาน ซอนแทก ตอบทบาทของภาพถ่ายในสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ซึ่งเธอมองว่า การให้ความสำคัญกับความงามของภาพถ่ายส่งผลให้ความจริงที่ถูกถ่ายทอดกลายเป็นเพียง ‘มโหรีสพ’ เพียงเพื่อการบริโภค มีคุณค่าสำหรับเพียงการชื่นชมความงาม โดยกล่าวว่า “กล้องถ่ายรูปได้กำหนดความเป็นจริงในสองแง่มุมที่สำคัญต่อการขับเคลื่อนสังคมอุตสาหกรรม ได้แก่ ในฐานะภาพที่น่าตื่นตาตื่นใจ (สำหรับมวลชน) และในฐานะวัตถุแห่งการควบคุมดูแล (สำหรับผู้ปกครอง)” (Sontag, 2001, p.178) ดังนั้น การวิพากษ์ผลพวงจากการพัฒนาประเทศและการให้ข้อคิดแก่สังคม ซึ่ง ‘รงค์ วงษ์สวรรค์’ ได้นำเสนอผ่านภาพถ่ายนั้น จึงปรากฏอย่างโดดเด่นด้วยการนำเสนอมุมมองที่ต่างออกไป มีพลังทางการเมืองในการขับเคลื่อนสังคม ทั้งยังเชื่อมโยงกับมุมมองของ เบเนดิกต์ แอนเดอร์สัน ที่มีต่อผลงานวรรณกรรมของ ‘รงค์ วงษ์สวรรค์’ ซึ่งอาจดูเหมือน ‘ไม่การเมือง’ แต่การถ่ายทอดเนื้อหาของชีวิตชายขอบต่าง ๆ รวมถึงการใช้ภาษาที่

เป็นขบถในผลงานวรรณกรรมนั้น คือการต่อต้านอำนาจหลักนั่นเอง (เบเนดิกต์ แอนเดอร์สัน, 2553, น.23)

3. คุณค่าในการนำเสนอความงาม

3.1 ความงามของภาพถ่ายอันมาจากการพินิจ:

ผลการวิจัยพบว่า สิ่งที่ปรากฏเสมอในผลงานภาพถ่ายของ ‘รงค์ วงษ์สวรรค์’ คือ ความใส่ใจในการหามุมมองที่โดดเด่น แปลกตา ต่างจากที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไป ทั้งหมดนี้เกี่ยวเนื่องกับความละเอียดและความพยายามในกระบวนการทำงาน รูปแบบการทำงานถ่ายภาพซึ่งซูซาน ซอนแทก เรียกว่า ‘Photographic seeing’ อันได้แก่ การที่ช่างภาพสามารถค้นพบความงามจากความสามัญ สิ่งที่ทุกคนสามารถมองเห็นได้ในชีวิตประจำวัน “ช่างภาพจึงได้รับการคาดหวังที่จะทำมากกว่าเพียงมองไปยังโลกดังที่มันเป็นอยู่ ซึ่งแม้สิ่งนั้นจะเป็นสิ่งที่น่าตื่นตะลึง พวกเขาก็ควรสร้างสรรค์ให้ยิ่งน่าสนใจด้วย ‘การตัดสินใจมุมมองใหม่’ (new visual decision)” (Sontag, 2001, p.89) นอกจากนี้ หากพิจารณาการใช้ภาษาในงานเขียนของ ‘รงค์ วงษ์สวรรค์’ ก็ จะพบการพรรณนาหรือสำนวนที่เปี่ยมไปด้วยการคิดสรรถ้อยคำ อาทิ “ชายคนหนึ่งผวาเข้ามาในห้องเหมือนโดนลมถีบ” “ผู้ชายคนหนึ่งเดินออกจากทางแคง” (สื่อสารถึงการถอดทางแคง), “แสงแดดเป็นไข” (สื่อสารถึงท้องฟ้าหม่นแสง) และอีกจำนวนมาก ซึ่งล้วนสะท้อนการหาแง่มุมพิเศษในการมองโลกของเธอได้อย่างดี

3.2 ความงามของภาพถ่ายอันมาจากศิลปะร่วมสมัย:

ผลการวิจัยพบว่า ความเข้าใจในการใช้องค์ประกอบพื้นฐานทางศิลปะ เช่น เส้น รูปร่าง-รูปทรง แสง-เงา พื้นผิว ที่ว่าง เพื่อให้เกิดความงาม ปรากฏอยู่เสมอในผลงานภาพถ่ายของ ‘รงค์ วงษ์สวรรค์’ โดยความเข้าใจและทักษะในเรื่ององค์ประกอบศิลป์นี้สามารถเชื่อมโยงกับความสนใจต่อวงการศิลปะอันปรากฏอย่างสม่ำเสมอผ่านผลงานเขียนในลักษณะต่าง ๆ ของเขา สิ่งเหล่านี้เชื่อมโยงกับแนวคิดของ ซูซาน ซอนแทก ซึ่งให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างภาพถ่ายกับงานจิตรกรรม เพราะภาพถ่ายมีลักษณะร่วมบางประการกับงานจิตรกรรม ดังเช่น เรื่องขององค์ประกอบทางศิลปะ นอกจากนี้

ผู้วิจัยยังพบว่า ภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' จำนวนหนึ่งมีลักษณะคล้ายจิตรกรรมนามธรรม ซึ่งสะท้อนกระแสความนิยมของวงการสร้างสรรค์ของไทย ณ ห้วงเวลานั้น ทั้งยังแสดงให้เห็นว่า 'รงค์ วงษ์สวรรค์' ทดลองทำงานภาพถ่ายในลักษณะที่หลากหลาย ทั้งภาพถ่ายเล่าเรื่อง และภาพถ่ายในเชิงศิลปะที่มุ่งสะท้อนอารมณ์ สอดคล้องกับมุมมองของ ซูซาน ซอนแทก ที่ว่า “ช่วงภาพหลายคนแสดงให้เห็นว่า มัน (ผลงานภาพถ่าย – ผู้วิจัย) คือความล้าหน้าอันปฏิวัติมาตรฐานการมองโดยทั่วไป (ordinary standards of seeing) ซึ่งมีค่าในฐานะศิลปะไม่น้อยไปกว่า งานจิตรกรรม” (Sontag, 2001, p.126)

นอกจาก แนวคิดเรื่องภาพถ่าย ของ ซูซาน ซอนแทก จะสามารถสร้างความเข้าใจและเห็นถึงคุณค่าในผลงานของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' แล้ว ผู้วิจัยยังพบว่า การศึกษาการทำงานวรรณกรรมของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' อันหมายรวมถึง ศึกษากระบวนการทำงาน และศึกษาตัวบทในรูปแบบต่าง ๆ นั้นมีส่วนเป็นอย่างยิ่งในการสร้างความเข้าใจในผลงานภาพถ่ายของเขา ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า ผลงานสร้างสรรค์ทั้งสอง แขนงนี้ต่างมีจุดร่วมสำคัญคือ การส่งเสริมให้ผู้สร้างสรรค์พินิจพิเคราะห์โลกรอบตัวอย่างสนใจใคร่รู้ อันจะนำไปสู่การค้นพบ 'มุมมอง' อันเป็นเอกลักษณ์ รวมทั้งการบอกเล่าตามรูปแบบของตนได้อย่างมีพลัง สอดคล้องกับมุมมองของ ไรท์ มอร์ริส (Wright Morris) นักเขียน ช่างภาพ ชาวอเมริกัน ซึ่งกล่าวถึงงานสร้างสรรค์ทั้งสองประเภทของตัวเขาว่า “ด้วยการจริงจังในการเขียน และมุ่งมั่นในการบรรยายให้เห็นภาพ ผมได้กลายเป็นช่างภาพ และด้วยการจริงจังในการฝึกฝนการถ่ายภาพ ผมจึงมีความเป็นนักเขียนมากยิ่งขึ้น” (Renault, 2019) อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่า ในวงวิชาการไทยยังขาดการศึกษาถึง นักเขียนหรือกวีไทยที่เป็นช่างภาพ ไม่มีงานวิจัยที่ลงลึกถึงการส่งอิทธิพลของผลงานสร้างสรรค์ในสองลักษณะ

ขณะเดียวกัน ผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดเรื่องของ ซูซาน ซอนแทก ซึ่งอธิบายธรรมชาติและมิติต่าง ๆ ของภาพถ่าย อันเป็นกรอบการวิเคราะห์ในงานวิจัยชิ้นนี้ ได้ให้แนวทางอันหลากหลายที่จะศึกษาถึงคุณค่าของผลงานภาพถ่าย ทำให้เราได้ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาสื่อภาพถ่ายในฐานะ

ผลผลิตของสหวิทยาการ ทั้งวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ วัฒนธรรมศึกษา สุนทรียศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ศิลปะ และอื่น ๆ โดยศาสตร์ต่าง ๆ ล้วนส่งเสริมซึ่งกันและกัน ในการสร้างการเรียนรู้ ให้กรอบการวิเคราะห์ ผลงาน-ผู้สร้างงาน-บริบทของสังคม ซึ่งต่างก็ยึดโยงซึ่งกันและกัน แนวคิดเรื่องภาพถ่ายของ ซูซาน ซอนแทก จากหนังสือ On Photography จึงสามารถนำไปใช้งานศึกษาภาพถ่าย โดยเฉพาะภาพถ่ายเชิงวารสารศาสตร์ได้อย่างดี ด้วยเพราะแนวคิดดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า ภาพถ่ายเชิงวารสารศาสตร์ไม่ใช่เพียงภาพประกอบในสื่อหรือหลักฐานทางประวัติศาสตร์ แต่เป็นตัวบททางวัฒนธรรมที่สะท้อนความจริงทางสังคม ชีวิตและบริบทของผู้สร้างงาน รวมถึงคุณค่าทางสุนทรียะ

นอกจากนี้ ผลการศึกษาจากงานวิจัยยังสามารถพัฒนาไปสู่การเรียนรู้ ด้านการถ่ายภาพเชิงวารสารศาสตร์ ทั้งในแง่ของกระบวนการทำงาน และการส่งเสริมถึงคุณค่าของภาพถ่ายเชิงวารสารศาสตร์อย่างรอบด้าน ขณะเดียวกัน ผลการศึกษานี้ ยังสามารถพัฒนาไปสู่แนวทางการเรียนรู้เรื่องประวัติศาสตร์การถ่ายภาพของไทย ซึ่งยังคงมีอยู่ในวงจำกัด โดยสามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งการเรียนรู้ในห้องเรียน พิพิธภัณฑ์ และนิทรรศการถ่ายภาพ

ข้อเสนอสำหรับงานวิจัยในอนาคต

1. ผลการวิจัยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาผลงานภาพถ่ายของช่างภาพเชิงวารสารศาสตร์ได้ในโอกาสต่อไป ด้วยการใช้องค์การศึกษาตัวบท ร่วมกับแนวคิดของ ซูซาน ซอนแทก ทั้งนี้ การทำงานวิจัยนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้พบผลงานภาพถ่ายอันโดดเด่นจากช่างภาพในอดีตหลายท่าน อาทิ สุรพงษ์ บุณนาค, ภิรม รัตนานนท์, บุญรอด ไชยชนะ, ไพบุลย์ มุสิกโปดก, ไพฑูรย์ โอศิริ, เสนาะ แยมกลีกร กระนั้นก็ตาม ผลงานของช่างภาพเหล่านี้กลับไม่ได้เป็นที่รู้จักเท่าที่ควร การทำการศึกษาวิจัยถึงคุณค่าต่าง ๆ ของผลงานดังกล่าวจะสามารถสร้างคุณูปการให้แก่สังคมไทยเป็นอย่างมาก

2. แนวคิดเรื่องภาพถ่ายของ ซูซาน ซอนแทก จาก On Photography ซึ่งผู้วิจัยนำมาใช้ในงานวิจัยชิ้นนี้นั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของแนวคิดที่ได้นำเสนอในหนังสือเล่มนี้ ยังมีแนวคิดอื่น ๆ เช่น เรื่องอำนาจของภาพถ่ายในสังคมบริโภคนิยม เรื่องการถ่ายภาพในฐานะกิจกรรมสามัญในชีวิตผู้คนสมัยใหม่ ซึ่งสามารถนำมาใช้วิเคราะห์บทบาทของภาพในสังคมสมัยใหม่ได้อย่างดี ทั้งนี้ ซูซาน ซอนแทก อธิบายว่า ส่วนหนึ่งของกิจกรรมหลักในสังคมลักษณะนี้ คือการผลิตและการบริโภคภาพ ขณะเดียวกันภาพก็มีพลังพิเศษในการกำหนดความต้องการของเราที่มีต่อความเป็นจริง ทั้งยังกลายเป็นสิ่งอันพึงปรารถนาซึ่งทดแทนประสบการณ์ตรง (Sontag, 2001, p.153)

3. ภาพถ่ายบุคคลของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' นั้น เป็นที่ประจักษ์ว่า สามารถถ่ายทอดบุคคลต่าง ๆ ได้อย่างงดงามลึกซึ้ง ด้วยเพราะสายตาที่ใส่ใจในรายละเอียดของช่างภาพดังที่ได้กล่าวข้างต้น จึงเป็นที่สนใจว่า หากบุคคลที่ปรากฏในภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' นั้นเป็นใครที่เขารัก เคารพ ให้ค่าสำคัญ หรือมีความสนิทสนม ภาพถ่ายดังกล่าวจะเป็นอย่างไร โดยผู้วิจัยนึกถึงบุคคลอย่าง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, วิฑิต สุทธเสถียร, สุวรรณิ์ สุคนธา และ สุมาลี วงษ์สวรรค์ เป็นต้น

ทั้งนี้ แง่มุมดังกล่าวสามารถพัฒนาเป็นการศึกษาเชิงลึกถึงผลงานภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' ในโอกาสต่อไปได้อีก 'รงค์ วงษ์สวรรค์' เคยได้กล่าวถึงการถ่ายภาพบุคคลที่ตนเคารพไว้อย่างน่าสนใจ ความเป็นว่า "ครูเหม เวชกร นั่งอยู่ที่นั่นด้วยเหมือนกัน เครื่องขี้นด้วยมาด หากบนใบหน้ามีรอยยิ้มยิ้มโอภา พลางทอดสายตามองความเคลื่อนไหวอ่อนโยนในแม่น้ำอย่างครุ่นคิด ไรแดด และแมกไม้ริมฝั่งสวยงามในวันนั้น และข้าพเจ้าจึงถ่ายภาพ ครูเหม เวชกร ไว้โดยหมายจะให้มันเป็นภาพพอร์เทรต แต่จะเป็นได้หรือไม่? ภาพนี้ จะดีสมลักษณะทางวิชาการหรือไม่? ข้าพเจ้าไม่รู้ ข้าพเจ้ารู้เพียงว่าบุคคลที่ข้าพเจ้ามีบุญตาได้บันทึกไว้บนแผ่นฟิล์มเป็นคนดี เป็นครู และเป็นจิตรกรผู้สูงส่ง" (วชิรวิญญู กิตติชาติพรพัฒน์, 2561)

4. การศึกษาเปรียบเทียบผลงานภาพถ่ายของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' กับช่างภาพร่วมสมัย สามารถพัฒนาเป็นประเด็นการศึกษาในโอกาสต่อไปได้เช่นกัน โดยเฉพาะภาพที่ถ่ายทอดเรื่องราวใกล้เคียงกัน อาทิ ภาพชุด เดินกลับ ในสยามรัฐฯ ฉบับวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ.2502 ซึ่งนำเสนอการเดินทางเท้าข้ามสะพานพุทธ นั้นสามารถศึกษาเปรียบเทียบกับ 'ภาพสะพานพุทธ' ในสยามรัฐฯ ฉบับวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2511 ซึ่งถ่ายโดยผู้ใช้นามว่า พิมพ์พร และในชาวกูรู ฉบับเดือน มีนาคม พ.ศ. 2504 ซึ่งถ่ายโดย สมบูรณ์ นาคสีทอง โดยผู้วิจัยเชื่อว่าการศึกษาเปรียบเทียบดังกล่าวจะแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์และคุณค่าอื่น ๆ ในผลงานภาพถ่าย 'รงค์ วงษ์สวรรค์' ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรณีกา เพชรแก้ว. (2547, 1 ธันวาคม). 'รงค์ วงษ์สวรรค์ Old Journalist never die. *มติชน*, 33.
- กฤษณ์ ทองเลิศ. (2554). *การถ่ายภาพเชิงวารสารศาสตร์ : แนวคิด เทคนิคการวิเคราะห์*. อินทนิล.
- กองบรรณาธิการนิตยสาร Writer. (2541, มิถุนายน). พญาอินทรีบินเหนือตอยสูง. *Writer*. 48–78.
- กองบรรณาธิการนิตยสาร Writer. (2556, พฤษภาคม). 82 ปี กับ 28 เรื่อง ของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์. *Writer*, 70-87.
- คริส เบเคอร์, ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2561). *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย = A history of Thailand*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.
- เด็กกรุง. (2510, สิงหาคม) จะไม่มีเวนิส แห่งตะวันออกอีกแล้ว. *ข่าวกรุง*, 16(11), 64-68.
- น. ณ ปากน้ำ. (2504, พฤศจิกายน). ศิลปะที่เกี่ยวกับนามธรรม. *ข่าวกรุง*, 11(2), 62-68.
- นฤพนธ์ ค้วงวิเศษ. (2565, 1 เมษายน). มานุษยวิทยากับโลกทัศน์ของเวลา, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). <https://www.sac.or.th/portal/th/article/detail/323>
- บินหลา สันกาลาคีรี (บก.). (2557), *อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ ศิลปินแห่งชาติ* (พิมพ์ครั้งที่ 2, น.193-194). Writer.
- เบนเนดิกท์ แอนเดอร์สัน. (2553). *ในกระจก : วรรณกรรมและการเมืองสยามยุคอเมริกัน*. สำนักพิมพ์อ่าน.
- ประภาภัทร นิยม. (2527). ภาคผนวก: การขยายตัวของกรุงเทพมหานครที่มีผลกระทบต่อการไร้ชุมชนแออัด. ใน สมพงษ์ พัดพูย. *สภาพลัทธิของสลัม : มองจากแง่เศรษฐกิจสังคมและการพัฒนา*. สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ปรูป บางกอก. (2511, 9 มิถุนายน). กังหันต้องลมหมุนวน. *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์*, 14(51), 25.
- ปรูป บางกอก. (2512, 26 มกราคม). หยิบอดีตออกมาจากลิ้นชัก. *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์*, 15(32), 25.
- ฝ่ายนิทรรศการ หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร. (2566). *James Nachtwey: Memoria Exhibition* [สูจิบัตรนิทรรศการ]. หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร.
- พุง จอมพิทักษ์. (2511, ธันวาคม). ศิลปะการถ่ายภาพ. *ข่าวกรุง*, 18(3), 113-120.
- พิมพ์สี. (2528, มีนาคม). จากเรือนรมน้ำของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์. *แพรว*.
- ภิญญพันธ์ พจนะลาวัลย์. (2558). *กำเนิดประเทศไทย ภายใต้เผด็จการ*. กรุงเทพฯ : มติชน.
- ภิญญพันธ์ พจนะลาวัลย์. (2563). *ประวัติศาสตร์แห่งการเดินทางและภูมิศาสตร์การเมืองในรอบศตวรรษ*. กรุงเทพฯ : สมมติ.
- ภิญโญ ไตรสุริยธรรมา (บ.ก.). Bridge สะพานข้ามยุคสมัยของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์, กรุงเทพฯ : openbooks, 2552, พิมพ์ครั้งที่ 1.
- ภิญโญ ไตรสุริยธรรมา. (2552). บางเรื่องเล่าในเงาเวลาของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์. ใน ภิญโญ ไตรสุริยธรรมา (บ.ก.). *Openbooks Review*. 1.
- มานิต ศรีวานิชภูมิ. (2552, 22 พฤษภาคม). เงาเวลา ของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์. *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์*.
- มาลี วรรณศิลป์. (2542, กรกฎาคม). คืบคลานลุ่มแม่น้ำแม่กลอง. *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์*.
- ยุลา. (2511, 6 ตุลาคม) กรุงเทพฯ ยุคโค่นต้นไม้. *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์*, 15(16), 25.
- ร้อยแก้ว. (2502, 12 กรกฎาคม). จดหมาย. *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์*, 6(4), 51-52.
- 'รงค์ วงษ์สวรรค์. (2498, 11 กันยายน). ไปยีนกกะหมอบุญส่ง. *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์*, 2(14), 25.
- 'รงค์ วงษ์สวรรค์. (2498, 16 มกราคม). เด็กเร่ร่อน. *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์*, 1(30), 11.
- 'รงค์ วงษ์สวรรค์. (2501, 2 กุมภาพันธ์). โศกนาฏกรรมอันแผดเผาหัวใจและหายนกรรมที่ขึ้นไม่ออกบนเวทีเดียวกัน. *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์*, 4(43), 25.
- 'รงค์ วงษ์สวรรค์. (2501, 2 กุมภาพันธ์). บนภูเขาขยะและในโรงเรียนที่เล็กกว่าคอกม้า. *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์*, 4(43), 26.

- 'รงค์ วงษ์สวรรค์. (2501, 21 พฤศจิกายน). งานถวายบังคมพระบรมรูปทรงม้า. *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์*, 5(19), 26.
- 'รงค์ วงษ์สวรรค์. (2501, 29 มิถุนายน). สะพานใหม่ ยังไม่เป็นสะพานที่แท้จริง. *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์*, 5(2), 24.
- 'รงค์ วงษ์สวรรค์. (2503, 7 กุมภาพันธ์). ครุฑนาง. *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์*, 6(34), 26.
- 'รงค์ วงษ์สวรรค์. (2504, 27 สิงหาคม). คนสวนและชาวทะเลแม่กลอง. *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์*, 8(10), 25.
- 'รงค์ วงษ์สวรรค์. (2505, 2 กันยายน). จดงามถึงความฝัน. *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์*, 9(10), 24.
- 'รงค์ วงษ์สวรรค์. (2505, 3 มิถุนายน). ตั้งแต่เข้ารับขึ้นรถประจำทางไปโรงเรียน. *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์*, 8(50), 25.
- 'รงค์ วงษ์สวรรค์. (2511, 28 เมษายน). พระอาทิตย์ยังไม่ขึ้นทางตะวันตก. *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์*, 14(45), 26.
- 'รงค์ วงษ์สวรรค์. (2512). หัวใจมีตีน. ประพันธ์สาส์น.
- 'รงค์ วงษ์สวรรค์. (2538). คำประกาศเกียรติคุณศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.
- 'รงค์ วงษ์สวรรค์. (2553). *เจ้าอารมณ์*. กรุงเทพฯ : พรีเมียม.
- 'รงค์ วงษ์สวรรค์. (2553). *บนถนนของความเป็นหนุ่ม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : พรีเมียม.
- 'รงค์ วงษ์สวรรค์. (2506). *เสเพลบอยบันทึกลับ*. ผดุงศึกษา.
- วิชิตวิญญู กิตติชาติพรพัฒน์. (2561). เหม เวชกร : ในสายตา 'รงค์ วงษ์สวรรค์, *becommon.co*. <https://becommon.co/culture/hem-and-rong-wongsawan/#accept>
- วรพจน์ พันธุ์พงศ์. (2556). จากนักเลงบางลำพู สู่วิถีนักหนังสือพิมพ์หนุ่ม "ไอ้ปู้มันร้าย". ใน วรพจน์ พันธุ์พงศ์ (บ.ก.) *เสียงพูดสุดท้าย 'รงค์ วงษ์สวรรค์* (พิมพ์ครั้งที่ 3, น.33-42). กรุงเทพฯ : บางลำพู.
- วัชณี คำน้ำป่าด. (2547). *เด็กกับความคาดหวังของรัฐบาล พ.ศ. 2502-2519*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วานปีศาจตอบ. (2527, ธันวาคม). วานปีศาจตอบ. *ถนนหนังสือ*, 2(6), 31-45.
- วิชา ทรวงแสง. (2521). *วิเคราะห์งานประพันธ์ของ รงค์ วงษ์สวรรค์ (2503-2512)*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ]. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สง่า อารัมย์. (2531). *ความเอยความหลัง*. พี. วาทีน พับลิเคชั่น.
- สมศักดิ์ สังข์ลาย. (2508, 28 เมษายน). ร่มไม้ชายถนน. *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์*, 12(10), 25.
- สอ สัจจวาที. (2499, มิถุนายน). สมัยก่อนเขาทัศนากันทำไม. *ชาวกรุง*, 5(9), 58-69.
- สิทธิธรรม โรหิตะสุข. (2560). ศิลปะสมัยใหม่ในประเทศไทย : มองผ่านความเคลื่อนไหวของทอศิลป์เอกชนและการซื้อขายงานศิลปะในกรุงเทพมหานคร ทศวรรษ 2500 ถึงทศวรรษ 2530. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อดิน ทรัพย์พัฒน์, ม.ร.ว. (2542). *ชุมชนแออัด : องค์ความรู้กับความเป็นจริง*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อรสม สุทธิสาคร. (2537, กรกฎาคม). ลูกผู้ชายชื่อ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ คนของแม่น้ำ แผ่นดิน และป่าไพร. *สารคดี*, 113, 122-146.

ภาษาต่างประเทศ

- Benjamin, M. (2019). The pictures will not go away: Susan Sontag's lifelong obsession with suffering, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/books/2019/sep/17/the-pictures-will-not-go-away-susan-sontag-and-photography>
- Berger, J. (2013). *Understanding a photograph*. Aperture.
- Berman, P. (2005). On Susan Sontag. *Dissent*. Spring 2005, 52(2), 109-112.
- Gervereau, L. (2004). *Voir, Comprendre, analyser les images*. Paris : La Decouverte.
- Langton, L.. (2009). *Photojournalism and today's news : creating visual reality*. Malden, MA : Wiley-Blackwell,

Machin, D., Polzer, L. (2015). *Visual Journalism*. Palgrave Macmillan.

Renault, G. (2019). Photo Wright Morris, âme qui vive, *Libération*, https://www.liberation.fr/images/2019/09/06/wright-morris-ame-qui-vive_1749706/

Sontag, S. (2001). *On photography*. New York : Picador USA.

Sontag, S. (2021). *On photography [Sur la Photographie]* (Philippe Blanchard, trad.). Christian Bourgois.